

Pražák, Richard

Wegbereiter der deutsch-slawischen Wechselseitigkeit

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná.
1986, vol. 35, iss. D33, pp. 140-141

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/107572>

Access Date: 21. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

k diskusi (to se týká uvedené studie o Atlantidě, stati A. V. Lebeděva o demiurgovi v kosmogonii Thaléta Mílétského, dílem i stati A. I. Němirovské o novém etruském nápisu z Říma). Sborník jako celek však dokládá plodnost textového východiska a nutnost takové kritiky strukturního rozboru, která by jej lépe využila v novém konceptu bádání, nikoli jej naprosto vyloučila.

Ivo Pospíšil

Wegbereiter der deutsch-slavischen Wechselseitigkeit. Hrsg. von E. Winter und G. Jarosch. Akademie-Verlag, Berlin 1983.

Slavistika NDR náleží k neaktivnějším v celém socialistickém táboře. Zvláštní místo tu zaujímá edice Quellen und Studien zur Geschichte Osteuropas, založená zemřelým akademikem Eduardem Winterem, jež obsáhla v letech 1958—1984 již 26 svazků. Jako dvacátý šestý svazek zde vyšla reprezentativní publikace Wegbereiter der deutsch-slavischen Wechselseitigkeit, která obsahuje biografie učenců nejvíce zasloužilých o německo-slovanskou vzájemnost, a to v širokém záběru 17.—20. století. Právě toto rozdělení není příliš šťastné, neboť vedle skutečných průkopníků německo-slovanské vzájemnosti zahrnuje i mnohé současné vědce, jejichž výběr je poměrně náhodný a zdaleka ne úplný. Také k výběru jednotlivých osobností lze mít kritické připomínky, např. Ivan Franko působil mnohem více ve stycích ukrajinsko-českých než slovancko-německých, a je také nezvyklé, že tu o něm není samostatná studie jako o ostatních, ale pouze úryvek z jeho autobiografie. Ve výběru naopak neměl chybět Michail Lomonosov, který studoval v Německu a potýkal se kriticky se soudobou německou vědou (v napjatých svazcích žil zejména s A. L. Schlözerem), a především pak někteří představitelé německé vědy 18. století v Rusku, zejména Peter Simon Pallas, a rovněž někteří domácí činitelé němečtí, např. August Hermann Francke, Johann Gottlieb Georgi aj. Zvláště osobnost Franckeho, který založil v Halle jedno z nejmodernějších soudobých vědeckých pracovišť pro výzkum ruské kultury a patří k nejzasloužilejším průkopníkům slavistiky v Německu, zde neměla chybět. A tak výběr jednotlivých postav prozrazuje jednak zřetel k nejbádanějším osobnostem z hlediska tématu práce, jednak i určitý zřetel prakticistní, přihlížející k současným možnostem vědy NDR. I v předložené podobě jde ovšem o dílo vynikající, jednotlivé portréty jsou psány skutečnými znalci a lze k nim mít jen drobné, nepodstatné připomínky.

Pokud jde o obsah celého díla, zahajuje jej portrét Jana Ámose Komenského od Josefa Poliškenského, což je pro nás lichotivé, na druhé straně je však otázka, zda vědeckou vzájemnost německo-slovanskou lze zahajovat právě Komenským. Koncepte článku J. Poliškenského, který zdůrazňuje češtví Komenského, je nesporně správná, ovšem Komenský je osobnost, jejíž význam daleko překračuje rámec slovansko-německý, a netkví především ani v něm. Následují portréty Adama Olearia od A. L. Goldberga, Ehrenfrieda Walthera von Tschirnhause od Eduarda Wintera, Gottfrieda Wilhelma Leibnitze od Eduarda Wintera a Conrada Graue a Johanna Leonharda Frische od Ernsta Eichlera. Eichler právem zdůrazňuje, že Frischův vědecký program zdomácněl ve vědecké slavistice především díky Josefu Dobrovskému.

Další sadu portrétů tvoří studie o Matěji Bělovi od Jána Tibenského, Lorenzu Mitzleru de Kolofovi od Ireny Stasiewicz-Jasiukové, Gerhardu Friedrichu Müllerovi od Petera Hoffmanna, Leonardu Eulerovi od Eduarda Wintera a Johannu Friedrichu Hartknochovi od Henryka Rietze. Ján Tibenský pojal svou studii o Matějovi Bělovi v širokém kontextu německo-slovanských vztahů 1. poloviny 18. století, v němž měla tak významnou úlohu Halle; v poznámkách měl snad alespoň polemicky zaujmout stanovisko a zmínit se o pracích Marie Vyvíjalové. Eduard Winter naopak u vědomí svých dřívějších prací o Eulerovi nevolil podobný pregnantní způsob zpracování jako Tibenský, ale pokusil se spíše o syntetizující portrét bez rozsáhlejšího poznámkového aparátu.

Další oddíl zahrnuje portrét fundamentální osobnosti Johanna Gottfrieda Herdera od Ulfa Lehmannna, Friedricha Schillera od R. J. Danilevského, Hartwiga Ludwiga Christiana Bacmeistera od Anneliese Graßhoffové, Augusta Ludwiga Schlözera od Günthera Mühlpfordta a Karla Gottloba Antona od Günthera Jarosche. Nejzajímavější novum zde uvedl G. Mühlpfordt, když upozornil na Marxovu znalost Dobrovského Slavína a na jeho vysoké ocenění Schlözerova díla Josefem Dobrovským. Studie Lehmannova o Herderovi je příliš soustředěna k Rusku a opomíjí poněkud zřetel k středoevropským Slovanům a k Uhrám. Vždyť sama Herderova věštba o velké budouc-

nosti Slovanů má souvislost s uherskými poměry a s jeho míněním o nevyhnutelném úpadku Maďarů, jež vyvozoval z etnické situace 60. a 70. let 18. století.

Následují portréty Nikolaje Michajloviče Karamzina od O. B. Kafanové, Josefa Dobrovského od Eduarda Wintera, Franze Georga Locka od Wilhelma Zeila a Jerneje Kopitara od Stana Hafnera. Kafanova pojala svůj portrét Karamzina příliš literárněhistoricky, chybí tu proto bližší rozbor jeho německé verze dvanáctisvazkových Karamzinových ruských dějin *Geschichte des Russischen Reiches* z let 1816–1829. Winterův portrét Dobrovského, zaměřený především na Dobrovského vztahy k německé vědě, navazuje zdařile na průkopnickou studii Zdeňky Svobodové Josef Dobrovský a německá filologie z roku 1955, která stále zůstává nejúplnějším souhrnem na tomto poli. Nejširším záběrem tu vyniká Hafnerova studie o Kopitarovi, který v celém sborníku jediný představuje jihoslovanskou složku vztahů k německví (mohl být zařazen i jiný Slovinec Primož Trubar), cenná je i studie Zeilova o Lockovi, zdůrazňující význam Lužických Srbů v německo-slovanských vztazích.

Další studie se často vází k českému prostředí. Jde o práce Eduarda Wintera o Bernardu Bolzanovi, Eduarda Wintera o Janu Evangelistovi Purkyněm a Jaromíra Loužila o Františku Tomáši Bratrárnkovi. Zde i jinde nám vadí německé psaní českých jmen (Johann Evangelist Purkinje. Franz Thomas Bratranek aj.), což přirozeně nepoškojuje odbornou úroveň těchto portrétů, psaných nad jiné povolanými znalci. Cenná je studie Joachima Dietzeho o Augustu Schleicherovi, která je kratším zněním jeho obsáhlejší studie z roku 1966, a Friedhilde Krauseové Therese Albertine Luise von Jakob-Robinson (Talvj) 1797–1870, kde postrádáme pouze zmínku o jejich vztazích k českému prostředí (dopisovala si např. s Františkem Palackým).

Další skupinu studií tvoří portréty významných slavistů Jana Petra Jordana od Wilhelma Zeila, Franze Miklosiche od Stana Hafnera, Vatroslava Jagiče a Aleksandra Brücknera od Heinze Portha. Uvedené studie podávají nevyhnutelně i charakteristiku vědeckých center, s nimiž byla spojena činnost jednotlivých badatelů, až ať už jde o Lipsko (Jordan), Vídeň (Miklosich), Petrohrad (Jagić) a Berlín (Brückner). Sklonem k syntetizující miniatuře se vyznačují drobnější studie S. Löweho a E. Wintera o pražském rodáku Johannu Heinrichu Löwem a Ernsta Eichlera o lipském slavistovi Augustu Leskienovi.

Poněkud mimo hlavní rámec sborníku stojí studie o významných osobnostech přírodních věd (studie Roberta Rompeho a Hanse Jürgen Tredera o bratřech Jacobiových a Hanse Jürgen Tredera a Christy Kirstenové o Albertu Einsteinovi), stejně jako portrét Otto Korfese od Sigrid Wegnerové-Korfesové. Totéž platí také o studiích Eriky Stoeckerové o A. S. Jeruzalémském, N. D. Kočetkové o P. N. Berkovovi či Güntera Rosenfelda a Sonji Striegnitzové o A. M. Sachrovovi. Aniž je možné podceňovat význam těchto osobností, jejich zařazení mezi průkopníky je problematické, a kdyby bylo možné akceptovat toto pojetí, zahrnující i významné vědecké osobnosti 20. století, pak by sem samozřejmě patřily i čelné osobnosti německé vědy, přinejmenším zesnulý akademik Eduard Winter.

Přes určité kritické připomínky ke sborníku studií *Wegbereiter der deutsch-slavischen Wechelseitigkeit* nutno v úhrnu konstatovat, že jde o dílo potřebné a cenné, dobře reprezentující slavistiku NDR a s ní spolupracující badatele. Vydané dílo může sloužit jako další podnět k hlubšímu studiu vědeckých souvislostí a spolupráce slovansko-německé, kde po roce 1945 náleží prvořadá zásluha vědcům NDR, zejména akademiku Eduardu Winterovi; proto také tento záslužný sborník právem uzavírá soupis jeho děl, který nám naposledy připomíná stěžejní vědecký význam této osobnosti při studiu slovansko-německých vědeckých vztahů.

Richard Prazák

Winfried Baumann, *Der Widerspenstigen Zähmung*. Kommentar zur altrussischen Erzählung über Vasilij Zlatovlasj. *Hamburger philologische Studien*, Bd 58, Helmut Buske Verlag, Hamburg 1984.

Ruská literární památka 17. století *Istorija o Vasilije koroleviče zlatovlasom Českijskaja zemli i o Polimestre karalevne francuskoj zemli* byla a je středem pozornosti ruských i jiných slavistů. Povídka o českém královci, který po prvotním odmítnutí pokoří francouzskou princeznu a spojí obě království v jeden státní celek, byla nejprve prohlášena za ruský překlad původního českého útvaru zprostředkovaného Rusům skrze polskou verzi; takto ji chápal I. Sněgirev, I. A. Šljapkin, zastánci této koncepce byli také A. N. Veselovskij a N. K. Gudzij. Někteří vykladači vyvraceli polské prostřednictví, později (A. V. Florovskij) přesvědčivě zpochybnili výskyt bohemismů, exis-